

Dinî Araştırmalar, Mayıs-Ağustos 2001, C. 4, s. 10, ss.121-139

33/Ahzâb Sûresi 56. Ayeti Çerçevesinde Hz. Peygambere Salât ve Selâm Getirmenin Anlamı

*Ahmet Nedim SERİNSU**

ABSTRACT

In this paper, fifty-sixth verse of the Surah Ahzâb has been analysed. The two key concepts existing in the Surah, i.e. salât and salâm have linguistically been dealt with. Then, the verse has been interpreted from perspective of these two crucial terms. Consequently, a current evaluation of paying salât and salâm to the Prophet Muhammed been made.

Keywords: salât, salâm, tahiyât, teşehhüd.

I. GİRİŞ

Sevgili Peygamberimize salât ve selâm getirmenin anlamını yakalayabilmek için önce bu görevle sorumlu tutulan "insan"ın, Kur'an önündeki konumundan bir nebze bahsetmek istiyoruz.

İnsan adını alan varlık, çeşitli durumlar içinde yaşar. Bu durumlar, insanı hayatın realitesi ile karşı karşıya getirir, hatta onun içine sürükler. İnsan,

* Doç. Dr., Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

yaşamını sürdürmek için bu durumlara bir anlam vermek ve onlarda bir değer görmek zorundadır¹.

İnsan, içinde yaşadığı durumlara bir anlam veremediği, onlarda bir değer göremediği zaman, onun yapıp-etmeleri sona erer; o, artık yaşayamaz. Bireyler bu tür durumların içine gireceği gibi, uluslar da bu tür durumlar ve çıkmazlarla karşılaşabilirler. İnsanın bu durumlardan sıyrılabilmesi, onlarla başa çıkması, ancak kendisinde yapıp-etmelerine verebilecek bir gücün bulunmasına bağlıdır².

Bu güç imandır. Eğer insan, inanan bir varlık olmasaydı, o zaman onun gerçek durumu nasıl olacaktı? İnanmayan bir varlık yapıp-etmelerine nasıl anlam verebilir, nasıl bir değer görebilirdi? Nasıl kendisini yapıp-etmelerine verebilirdi; nasıl kendisini eğitebilirdi? Bu sebeple iman-inanma, insanın temel varlık koşullarından biridir³.

Buna göre Kur'an'ın insanı, biyo-psişik yapısındaki şu üç ayrılmaz unsurun bir bütünüdür denebilir:

- İnanarak ve değerlerin sesini duyarak hayatına anlam veren varlık;
- Yapıp-eden/ibadet eden⁴ varlık;
- Ahlâkî değerleri kişiliğinde ve tarihte gerçekleştiren varlık.

Kur'an'ın insanı olan demek ise bu üç unsuru diğer varlık koşullarını da belirleyecek şekilde yaşama aktarabilmekle mümkündür. Bunun için de "bilgi"ye ihtiyaç vardır. Çünkü "insan hep bilgi iledir. Onun varoluşunun sebebi bilgidir."⁵

Yaşamakta bulunduğumuz çağa bu açıdan, yani bilgi açısından baktığımızda "bilgi"nin gücünün ve ürünlerinin derinliğine hissedildiği görülecektir. Bir düşünürün dediği gibi: "Yüzyılımız, insanlık tarihinin tam orta-

1 Takiyettin Mengüşoğlu, *İnsan Felsefesi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1988, s. 150, 157.

2 A.g.e., s. 150-151. Ayrıca bkz. Viktor Frankl, *İnsanın Anlam Arayışı*, Edesos Yay., Ankara 1991, s. 97 vd.

3 Takiyettin Mengüşoğlu, a.g.e., s. 196 vd.

4 Bilinçli ve amaçlı özne olarak insanın bir şey yapması, bir işlemi gerçekleştirmesi, bir etkinlikte bulunması, bir işlevi yerine getirmesi hayatı anlamlandırışında temel aldığı değerlerden kaynaklanır. Bu sebeple insanın bir bütün olarak varoluşunu gerçekleştirmesinin sonuçları olarak eylemlerini/emellerini "ibadet etmek" olarak tanımlamak mümkündür.

5 Necati Öner, "İnsanda Öz ve Varoluş", *Felsefe Yolunda Düşünceler*, MEB Yay., İstanbul 1995, s. 35.

sından geçen bir kuşak gibidir. Doğduğumuzdan bu yana olup bitenler, doğduğumuz güne kadar olup bitenlere neredeyse eşittir.”⁶ Hızla gelişen ve değişen bilgi, “yaşam boyu eğitimi” bir zorunluluk haline getirmiştir.

Burada Kur’an’ın ilk inen ayetinin “*İkra/Oku, yaratan Rabbinin ismiyle oku!*”⁷ olduğunu hemen hatırlamalıyız. Tamamıyla insanı anlatan ve insanî olanı tespit eden bu ayet, insana yaşam boyu eğitimi zorunlu kılmaktadır. Bu ayet-i kerimeye Kur’anî bütünlük bağlamında yaklaşıncı “okumak”, tan amacın, “olan varlık-olgun varlık” olmaya yönlendirmek olduğunu görmekteyiz. Yani Kur’an, günümüzdeki “bilmek, bilmek için” yaklaşımını kabul etmez. Çünkü bilmek, bilmek için olursa insanın gayesi önemli olan varlık olmak olur. Halbuki Kur’an, insanı, “önemli varlık” olarak değil, “değerli varlık” olarak görmek ister. Yani Kur’an’ın insanının bilgisi hayata aktarılan, yaşama etki eden, hayata dönük olan ve beşikten-mezara sürecinde yaşam boyu eğitimle kazanılmış bilgidir. Yoksa teorik olan ve hayattan soyutlanmış bilgi, lüks için bilgi değildir⁸.

“De ki: ‘Rabbim bilgimi artır’.”⁹

“... Allah’a sevgi ile gönülden yönelin; çünkü Allah size bilgi öğretir.”¹⁰

Bu ve aynı içerikteki diğer bir çok ayet, anılan bağlamda anlaşılmalıdır.

Peygamberimize salât ve selâm getirmeyi içeren 33/Ahzâb 56. ayetine anılan eğitim-öğretim anlayışı bağlamında bakmamızın, salât ve selâm’ın anlamını yakalamada farklı bir yorum olanağı vereceğini varsayıyoruz.

Şimdi bu ayet-i kerimeyi inceleyelim. Cenâb-ı Hak buyuruyor ki:

“Allah ve melekleri Peygambere salât etmektedirler. Ey iman edenler! Siz de ona cânü gönülden salât ve selâm edin.”¹¹

6 Sabri Büyükdüvenci, “Nitelikli Eğitim Sorunu”, *Din Öğretimi Dergisi*, Sayı: 33, (Mart-Nisan 1992), s. 60.

7 96/Alâk 1.

8 Bu tür hayattan soyutlanmış bilgi sahibini tanımlamada bazı felsefecilerin kullandığı bir sözcük vardır: “ignoramus”. Onlar bu sözcüğü “bilgili cahil” anlamında kullanırlar. Bununla “bilimin sadece kendi uğraştığı bölmesini bilen, ilgi alanının dışında kalanları bilmemenin erdem olduğunu iddia eden” bilgi sahibini kastederler. (Ayrıntı için bkz. Nabi Avcı, *Enformatik Cehalet*, Rehber Yay., Ankara 1990, s. 17 vd; Ahmet Cevizci, *Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yay., İstanbul 2000, “İgnoramus et ignorabimus” maddesi.

9 20/Tâhâ 114.

10 2/Bakara 282.

11 33/Ahzâb 56.

Öncelikle ayetteki anahtar terimler üzerinde durmak gerekiyor. Bu anahtar terimlerin anlam içeriklerini sunmakla ayetin yorumlanmasında ve anlaşılmasında bir ufuk elde edeceğimizi düşünüyoruz. Buradan da salât ve selâm'ın yaşama dönük boyutuna atıflar yapabileceğimizi öngörüyoruz. Çünkü temelinde “anlama” olan “bilgi”, pratiğe kolay aktarılır.

II. “SALÂT” KELİMESİ

Bu kelime sözlükte dua¹² ve tazîm¹³ (büyütme, hürmet ve ikram etme) anlamlarındadır.

Kur'an-ı Kerim'de ise;

• 9/Tevbe 103. ayette:

“Ve salli aleyhim- *Onlara salât ediver*” ibaresi, “ ‘Ud’u lehum- Onlara dua ediver” anlamındadır.

• 2/Bakara 125. ayette:

“Ve't-tahizû min makâmi İbrâhîme musallâ/ *Makam-ı İbrahim'den kendinize bir musallâ edinin*” ibaresi, “Makam-ı İbrahim'de dua edin” anlamındadır¹⁴.

“Salât” kelimesi Kur'an'ın nüzûlü ile bilinen ve tanımlanmış bir eylem olan -Türkçe'de Farsça kökenli bir kelime ile tanımlanan- “namaz” ibadeti için kullanılmıştır. Böylece “salât” sözcüğü, “dua” ve “tazîm” anlamlarını gerçekleştirmeyi içeren, belirli hareketlerle yapılan namaz ibadetini tanımlayan bir anlam kazanmıştır.

Bu durumda “salât” sözcüğü, anlam içeriği bakımından iki yönlü bir yol izlemiş olmaktadır:

1. “Salât” kelimesi, din dilinde “şer’î hakikat” anlamı kazanmıştır¹⁵.

12 “Salât kelimesinin asıl anlamı duadır.” (İbnu'l-Esîr, Mecduddin el-Mubârek b. Muhammed el-Cezerî, *en Nihâye fî Garîbi'l-Hadîs ve'l-Eser*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1979, 3. baskı, III, 50; el-Feyyûmî, Ahmed b. Muhammed b. Ali, *el-Misbâhu'l-Munîr*, el-Mektebetu'l-İlmiyye, Beyrut tarihsiz, s. 346. Bu konuda İbn Manzur'un klasik Arap şiirinden örneklerle yaptığı açıklamalar için bkz.: *Lisânu'l-Arab*, Dâru'l-Maârif, Kahire tarihsiz, IV, 2490.)

13 “el-Hâşimî (403/1012), ‘Salât kelimesinin sözlük anlamı tazîm’dir’ demiştir.” (el-Medâyinî, Muhammed b. Ebî Bekr b. Ebî İsâ, *el-Mecmu'u'l-Mugîs fî Garibey el Kur'an ve'l-Hadîs*, Ummu'l-Kurâ Üniv. Yay., Mekke-i Mükerrreme 1988, II, 285; İbnu'l-Esîr, a.g.e., a.y.)

14 el-Feyyûmî, a.g.e., a.y.

15 Kelimelerin iki türlü mânâları vardır. Birincisi kelime söylendiğinde ilk akla gelen

Dolayısıyla bir dinî terim olarak zikredildiğinde akla ilk gelen, namaz ibadeti anlamıdır.

2. “Salât” kelimesi, “lugavî mecâz”a dönüşmüştü:¹⁶. Yani bu kelime, “dua” anlamına göre ilk manasının dışına çıkmıştır.

*el-Feyyûmî bu durumu “anlam nakli” olarak tanımlar ve “dil alanındaki nakiller ahkâm konusundaki neshe¹⁷ benzer” diye ekler¹⁸.

Dilbilimde bu duruma “başka anlama geçiş” denilmektedir. Anlam nakline uğrayan bir kelime, yeni bir kavramı yansıtır. Artık kelime, eskisine göre farklı ve yeni anlam/anlamlar taşır duruma gelmiştir¹⁹.

Buna göre salât kelimesi, “şer’î hakikat” olarak “namaz”a delâlet etmektedir. Aslında bu kelime “dua” anlamına geldiği halde, din dilinde bu anlam yerine başka bir anlama geçerek, “namaz” anlamını kazanmıştır.

mânâdır. Buna kelimenin hakiki mânâsı denir. Kelimeyi kullananların amacına göre dört çeşit hakikatten söz edilir. Bunlardan birisi kelimelerin din dilinde kazandığı mânâya delâlet eden “şer’î hakikat”tır. (M. Kaya Bilgegil, *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*, Atatürk Üniv. Yay., Erzurum 1982, s. 128-129; İsa Kocakaptan, *Açıklamalı Edebî Sanatlar*. MEB Yay., İstanbul 1992, s. 97; Numan Külekçi, *Edebî Sanatlar*, Akçağ Yay., Ankara 1995, s. 18.)

16 el-Feyyûmî, a.g.e., a.y.

Kelimenin hakiki mânâsı dışında bir mânâda kullanılması kelimelerin ikinci tür mânâlarını oluşturur. Buna mecâz denir. Nasıl hakikat bir takım çeşitlere ayrılmışsa, aynı bölümlenmeye mecâz da tâbi tutulmuştur. Bunlardan birisi lugavî hakikatin mukabili olan lugavî mecâzdir.

Kelimelerin ilk mânâlarının, bir takım münasebet ve benzerliklerde bu mânâların dışına çıkması lugavî mecâzdir. Meselâ gül kelimesi, “bilinen çiçeğe” delâlet ederse lugavî hakikat; “yınağa” delâlet ederse, lugavî mecâz olur. Aynı şekilde salât kelimesi şer’î hakikat olarak “namaz”a delâlet etmektedir. Din dilinde aynı kelimenin “duâ” mânâsında kullanılması, şer’î mecâz olur. (M.K. Bilgegil, a.g.e., s. 130-131; İ. Kocakaptan, a.g.e., a.y.; N. Külekçi, a.g.e., a.y. Ayrıca bkz. Ahmed Cevdet Paşa, *Belagat-ı Osmâniyye*, (Haz. T. Karabey, M. Atalay). Akçağ Yay., Ankara 2000, s. 78-79.

17 “Nesh kelimesi lugatte, izâle etmek, gidermek, yok etmek, değiştirmek, tebdil ve tahvil etmek, nakletmek manalarına gelir. Istilahta ise, bir nassın hükmünü daha sonra gelen bir nass ile kaldırmaktır...” (İsmail Cerrahoğlu, *Tefsiri Usûlü*, AÜF Yay., Ankara 1976 2. Baskı, s.122.)

18 A.g.e., a.y. el-Feyyûmî’nin bu yorumu üzerinde özellikle durmak, klasik kitaplarımızdaki benzeri bilgileri, çağdaş bilimlerin (Dilbilim, Anlambilim, Yorumbilim gibi) verileri ışığında güncelleştirme zorunluluğunun bir gereğidir. Bu zorunluluk ise, anılan alanlarda bu yolla yeni bir açılım getirme imkanından kaynaklanmaktadır.

19 Ahmet Cevdet Paşa, a.g.e., a.y.; Doğan Aksan, *Her Yönüyle Dil (Ana Çizgileriyle Dilbilim)*, TDK Yay., Ankara 1988, III, 214-215; Emrullah İşler, *Türkçe’de Anlam Kaymasına Uğrayan Arapça Kelime ve Kelime Grupları*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1997, s.6. Ayrıca bu konuda Fıkıh Usûlü eserlerinde “Elfâz” bahislerine bakılabilir.

Böylece “salât” kelimesi kendisine tahsis olunan anlam dışındaki bir anlama delâlet edecek anlama geçmiş olmaktadır.

Kur’an’ın kullandığı din dili açısından “salât” kelimesine bakıldığında onun iki anlamı da kullandığı görülür. Ahzâb Sûresi 56. ayetini anlamak için Kur’an’ın “salât” sözcüğü ile “nâamaz”ı değil, “dua” ve diğer anlamlarını kastettiği ayetlerini ele almamız gerekmektedir.

Bu anlamı içeren ayetlerden bazıları şunlardır:

*“Sizleri karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için Allah ve melekleri üzerinize salât gönderiyorlar...”*²⁰

*“İşte Rab’lerinden salavât ve rahmet hep onlarıdır...”*²¹

*“... Ve bir de onlara salât ediver; çünkü senin salât etmen, onların kalplerine huzur verir...”*²²

*“Baksana göklerde ve yerdeki kimseler ve kanat çırpıp süzülen, dizilen kuşlar hep Allah’ı tesbih ederler. Her biri gerçekten kendi salâtını ve tesbihini bilmiştir...”*²³

Bu ayetlerde geçen “salât” kelimesinin anlam içeriği sözlükler yardımıyla incelendiğinde onun şu anlamları ifade ettiği görülecektir²⁴:

- dua,
- tazîm (övgü ve yüceltme),
- rahmet,
- bereket,
- istiğfar,
- sevgi.

Buna göre yukarıdaki ayetleri şöyle okumamız/anlamamız mümkündür:

“Sizleri karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için Allah ve melekleri üzerinize salât(rahmet, bereket, sevgi ve -melekleri-dua) gönderiyorlar...”

*“İşte Rab’lerinden salavât(rahmet, bereket, sevgi) ve rahmet hep onlarıdır...”*²⁵

20 56/Ahzâb 43.

21 2/Bakara 157.

22 9/Tevbe 103.

23 24/Nur 41.

24 el-Medâyinî, a.g.e.; İbnu'l-Esîr, a.g.e.; İbn Mansur, a.g.e.; el-Feyyûmî, a.g.e.

25 2/Bakara 157.

“... *Ve bir de onlara salât ediver*(dua ediver, istiğfar ediver, sevgi gösteriver); *çünkü senin salât etmen, onların kalplerine huzur verir...*”²⁶

“*Baksana göklerde ve yerdeki kimseler ve kanat çırpıp süzülen, dizilen kuşlar hep Allah’ı tesbih ederler. Her biri gerçekten kendi salâtını*(tazîm şeklini, duasını, istiğfarını, sevgi gösterme yolunu) *ve tesbihini bilmiştir...*”²⁷

Anılan ayetlerin bir diğer özelliği ise bu anlam içeriklerinin izafe edildiği varlıklardır.

Ayetlere bu çerçevede bakıldığında:

- Yüce Allah’ın,
- Meleklerin,
- Peygamberimizin,
- İnsanların,
- Diğer varlıkların salât eylemini icra ettiklerinden söz edilmektedir.

Bu anlamları yorumladığımızda “salât” kelimesinin anlam içeriğini bu bağlamda şöyle tanımlamak mümkündür:

- Yüce Allah’ın salâtı: - Rahmet, övgü, yüceltme, bağışlama, lütuf ve ihsanda bulunmasıdır;

- O’nun insan için hayır getirici, kurtarıcı ve esirgeyici lütfüdür.
- Meleklerin salâtı: Yüce Tanrı’nın kulları için:
- mağfiret/bağışlanma dilemeleridir;
- rahmet istemeleridir;
- övgü ve yüceltme nimetini niyaz etmeleridir.
- Peygamberimizin salâtı: Kendisi ve inananlar için:
- rahmet ve merhamet dilemesidir;
- bağışlama istemesidir;
- lütuf ve ihsan talep etmesidir.

- İnsanların/Müminlerin salâtı: *Yüce Tanrı’nın kulları olarak:

- O’na dua ile istek ve arzularını iletmeleridir;
- O’na sevgi ve övgülerini sunmalarınıdır.

*Hz.Muhammed’in bağlıları olarak:

- Ona sevgi ile bağlanmak/model almaktır;
- Ona duyduğu sevgi ve saygıyı övgü ifadeleriyle dillendirmektir;

26 9/Tevbe 103.

27 24/Nur 41.

- Onu yüceltip överek onun için dua etmektir.
- Diğer varlıkların salâtı: Sürekli dua ederek tazimde bulunmak, rahmet ve bereket istemektir: "... *Ve hatta hiçbir şey yoktur ki O'nu hamd ile tesbih etmesin, ama siz onların tesbihlerini iyi anlamazsınız...*"²⁸

III. "SELÂM" KELİMESİ

Bu kelime Türkçe sözlüklerde şöyle tanımlanmaktadır:

- "Barış. (Bu anlam ile 'silm' daha çok kullanılır.)
- Ayıplardan ve tehlikelerden koruma, sonu iyi ve hayırlı çıkma. (Bu anlam ile 'selâmet' daha kullanışlıdır.)
- Tanıdıklık, bildiklik ve duâ, 'Selâmet üstünüzde olsun!' anlamı ile 'es-selâmu aleyk/aleykum' diyerek duâ etme ve tanışıklık gösterme."²⁹

Bu kelime aynı zamanda Yüce Allah'ın güzel isimlerindedir. Elmalılı M. Hamdi Yazır bu güzel ismi şöyle açıklamıştır:

"(es-Selâm) Selâm: her selâmetin memba ve mastarı; kendisi ayıptan, kısırdan, eksiklikten, fena ve zevalden, hasılı her muhataradan³⁰ salim olduğu gibi selâmet umulan, selâmet arayanları selâmete erdirecek olan."³¹

Selâm kelimesi Kur'an-ı Kerim'de 27 yerde "selâm verme" anlamında kullanılır³². Bu ayetleri dört anlam grubunda toplamak mümkündür:

1. Yüce Allah'ın iyi kullarına cennetteki selâmı:

"*Bir selâm, Rahîm Rab'den kelâm!*"³³

28 17/İsrâ 44.

29 Şemseddin Sâmî, *Temel Türkçe Sözlük -Kâmus-ı Türki*, Haz. Mertol Tulum -Başkan-, Tercüman Yay., İstanbul tarihsiz, s. 1168; Osman Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, MEB Yay., İstanbul 1971, III, 151.

30 Memba: Çıkış yeri. Mastar: Kaynak. Fenâ: Sürekli ve kalıcı olmama, yok olma. Zevâl: Sona erme.

Muhatarâ: Tehlike, zarar ziyân veya can korkusu. (Ş. Sâmî, a.g.e.)

31 *Hak Dini Kur'an Dili*, Eser Yay., İstanbul tarihsiz, VII, 4872. Daha geniş açıklamalar için bkz. el-Medâynî, a.g.e., II, 119; İbnu'l-Esîr, *en-Nihâye*, II, 392. Buhârî'nin *el-Edebu'l-Mufred*'de (Tercüme ve şerh: A. Fikri Yavuz, Sönmez Neşriyat, İstanbul 1975, II, 365) naklettiği bir hadis-i şerif şöyle

"*Selâm, Yüce Allah'ın isimlerinden bir isimdir ki, onu Allah yeryüzüne koymuştur. O halde aranızda selâmı yayınız.*"

32 7/A'râf 46; 10/Yunus 10; 11/Hûd 69; 13/Ra'd 24; 14/İbrahim 23; 15/Hicr 52; 16/Nahl 32; 19/Meryem 15, 33, 47; 20/Tâhâ 47; 25/Furkan 63, 75; 27/Neml 59; 28/Kasas 55; 33/Ahzâb 44; 37/Sâffât 79, 109, 120, 130, 181; 38/Zümer 73; 43/Zuhuruf 89; 51/Zâriyât 25; 56/Vâkıa 91, 26.

33 36/Yâsîn 58.

*"Ancak bir kelâm: Selâm, selâm!"*³⁴

*"... Selâm sizlere, sabrettiğiniz için..."*³⁵

2. Cenneti tanımlama ve cennetteki selâmlaşma ibaresi:

Kutsal Kitabımızda "selâm", dünyevî kurtuluş ve barışla, barışıklıkla (selâmet) elde edilecek olan ebedî kurtuluş ve selâmeti de içeren bir anlamda da kullanılır. Bu sebeple Kur'an Cenneti "Dâru's-Selâm/Selâmet evi, Barış konağı, Barışıklık yeri" olarak adlandırır:

*"Allah Dâru's-Selâm'a çağırıyor..."*³⁶

*"Rableri katında Dâru's-Selâm onlarındır..."*³⁷

Cennete girme başarısını göstererek mutluluğa ermiş olan bu insanların hem Cennette hem buraya girerken söyledikleri sözcük yine selâmdır:

*"Orada ne bir boş lâf ve ne de günaha sokacak bir şey işitmezler. Ancak 'selâm, selâm'dan ibaret bir söz işitirler..."*³⁸

3. Meleklerin selâmı:

Bu kısım ayetlerde ise Peygamberlerin selâmlanmasında ve onların Melekler ile diyalogunda karşılıklı tanıdıklık, bildiklik ve dua ibaresi olarak "selâm" kelimesi kullanılır³⁹.

4. İnsanların selâmlaşma ibaresi:

Bu ayetlerde "size selâm verince, bundan daha güzel bir selâm ile karşılık veriniz veya onu tekrar ediniz"⁴⁰ ilkesinin nasıl gerçekleştirileceği vardır. Bu bağlamda Hz. Peygamber'e şu şekilde hitap edilir:

*"Ayetlerimize inananlar sana gelince de ki: 'Selâmun aleykum/ Selâm size!'"*⁴¹

Araplar Cahiliyye döneminde selâmlaşmada "Hayyâkallah"⁴² derlerdi. Bu ifade anlamı itibariyle bir dua cümlesidir, ancak mutlak anlamda bütün

34 56/Vâkıa 26.

35 13/Ra'd 24.

36 10/Yûnus 25.

37 6/En'âm 127.

38 56/Vâkıa 25-26. Bu konuda ayrıca bkz. Ebû Ca'fer en-Nahhâs (338/949), *Meâni'l-Kurâni'l-Kerim*, (Tah. M.Ali es-Sâbüni), Ummu'l-Kurâ Üniversitesi Yay., Mekke-i Mükerreme 1989, V, 35.

39 Örneğin bkz. 37/Sâffât 130, 120; 11/Hûd 69; 15/Hicr 52; 51/Zâriyât 25.

40 4/Nisâ 86.

41 6/En'âm 54.

42 "Allah ömürler versin" anlamındadır. (Bkz. M.Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, II, 1407; O.Z. Pakalın, a.g.e., III, 152.)

hayırları içermez. Çünkü ömür, hayat ve dünyanın albenisi her durumda barış ve barışıklığı, mutluluk ve esenliği gerekli kılmaz. Bütün bu nimetler çeşitli felâketler içinde geçebilir. Bu sebeple Kur'an, dünya ve ahiret bütünlüğü içerisinde barış ve barışıklık, esenlik ve güvenlik yaymayı amaçlayan "Selâmun aleykum" dua cümlesiyle sevgi ve saygı göstermeyi ilke edinmiştir⁴³. Bu durum son derece doğaldır. Çünkü onun doğduğu sosyal ve kültürel ortamda "hayat sahibi insana" selâm verilirken kullanılan önemli bir iletişim kalıbı "Selâmun aleykum" ifadesidir⁴⁴.

İşte İslâm bu şekilde kendi kavramlarını üretip içinde bulunduğu ortamın imkânlarını, önerdiği hayatı anlamlandırma yöntemine uyarlamıştır. Buna göre "bütün hayır dualarına başlarken "Selâmun aleykum"⁴⁵ kalıbını selâmlaşma için kullanmıştır⁴⁶.

Elmalılı M. Hamdi Yazır bu konuda şöyle söyler:

"Selâm bir tahiyye ve iltifattır. Fakat her tahiyye ve iltifat, selâm değildir."⁴⁷

el-Âlûsî (1270/1853), Ahzâb Sûresi 56. ayetteki "*Ve sellimû teslîmen/... İçtenlikle ona selâm edin!*" ifadesinin üç anlamı olduğunu söylemiştir:

1. es-Selâm kelimesi mastar olarak selâmet anlamındadır. Buna göre ibare "Hz. Peygamber'e hayatta iken her türlü âfetten, hatalardan selâmette olmasını dilemek" anlamındadır. Bu talep Cenâb-ı Hakk'ın lütfü ile gerçekleştirildiğinden, ayetteki ibare duâ cümlesi olarak kabul edilir.

2. es-Selâm kelimesi Cenâb-ı Hakk'ın ismi olarak kullanılmıştır. Buna göre ayetteki ibare, her âfetten ve noksanlıktan zâtı, sıfatları ve eylemleri bakımından "selâmete ermiş kimse" anlamındadır. Dolayısıyla Hz. Peygamber'in yüce mevkiinin korunması için duâ murat edilmiştir.

3. es-Selâm kelimesi "Hz. Peygamber'e bağlılık gösterin!" anlamındadır. Çünkü es-Selâm kelimesi müsâlemet/barış ve barışıklık, muhalefet et-

43 M. Hamdi Yazır, a.g.e., II, 1407.

44 el-Hattâbî, Hamd b. Muhammed b. İbrahim el-Bustî (388/998), *Garîbu'l-Hadîs*, Tah. Abdulkerim İbrahim el-Garbâvî, Ummu'l-Kurâ Üniv. Yay., Mekke-i Mükerreme 1982, I, 692-693. Ayrıca bkz. M. Hamdi Yazır, a.g.e., II, 1407-1408.

45 Selâm kelimesinin başındaki "elif-lâm" yüceltme, saygı ve sevgi anlamlarını vurgulamak için getirilir. Ayrıntılı bilgi için bkz. el-Hattâbî, a.g.e., I, 694.

46 el-Hattâbî, a.g.e., a.y.; M. Hamdi Yazır, a.g.e., a.y.

47 A.g.e., II, 1408. (Tahiyye: selâm verme, dua etme. İltifat: hatır sorma, gönül alma.)

memek anlamlarını da içerir. Buna göre ayetteki ibare, “Allah, insanları Hz. Peygamber’e uymaya yönlendirir” anlamında bir duâ ifadesidir⁴⁸.

Yine el-Âlûsî’nin dilbilimsel tahlili ile “*Ve sellimû teslîmen*” ibaresinde te’kit/anlamı güçlendirme, mastarla (*teslîmen*) yapılmıştır. Arap dilinde bu güçlü tekinin yerine geçecek başka bir tekit üslûbu da yoktur⁴⁹.

Anlaşıyor ki selâm getirmenin anlamını iyice bilmek ve öğrenip hayata katmak pek önemli bir meseledir. Yoksa alışkanlık yapar ve yapmıştır da. Olağanüstü olan, sıradanlığa indirgenmiştir⁵⁰.

Netice itibarıyla selâm kelimesi Hz. Peygamber’le ilgili olarak şu anlamları ifade eder:

- Tüm kalbiniz ve ruhunuzla ona bağlanın, onu model edinin!
- Onun örnek-önder kişiliğine sevgi ve saygı ile teslim olun!
- Kur’an’ın hayatı anlamlandıran kitap oluşuna içtenlikle uymada, olağanüstü içeriğinin yardımcı olduğuna samimiyetle inanın.⁵¹

IV. 33/AHZÂB 56. AYETİ HAKKINDA

Salât ve selâm kelimelerinin anlam içeriklerini sunduktan sonra Ahzâb Sûresi 56. ayetine yeniden bakalım.

Bu sûre ve ayet Hicret’in 6. yılında⁵² 103. sûre olarak Talâk ve Tahrîm sûreleriyle birlikte nâzil olmuştur⁵³.

Ayetin isim cümlesi ile başlaması, içerdiği anlamların sürekliliğine ve kesintisizliğine işaret eder. Ayetin fiil cümlesi olan ikinci kısmı, bu isim cümlesi ile birlikte mütalaa edildiğinde sürekli yenilenme/teceddüt anlamı içerir. Bu ise ayetteki salât ve selâm eyleminin tüm zamanlar için kesintisiz bir

48 A.g.e., XXII, 79-80. el-Âlûsî’nin bu yorumu, Taberî’nin yorumu ile aynı mahiyettedir. “*Ey iman edenler! Allah’ın Elçisi Muhammed’e dua edin!*” (Bkz: *Câmiu’l-Beyân fi Te’vili Âyi’l-Kur’an*, Dâru’l-Kutubi’l-İlmiyye, Beyrut 1992, X, 329.

49 A.g.e., XXII, 80. Bu konuda Fahrüddin er-Râzî’nin benzer yorumu için bkz. *Tefsû-i Kebir*, XVIII, 291-292.

50 Bu konuda üretilmiş-unutulmuş sahil kültürümüz ve sıradanlığa geçişimiz hakkında Faik Reşat Bey’in (1914) bir yazısındaki yorumu için bkz. O.Z. Pakalın, a.g.e., III, 151-152.

51 Krş. İbrahim b. Ömer el-Bikâî (885/1480), *Nazmu’d-Durer fi Tenâsubi’l-Âyâti ve’s-Suver*, Haydarâbâd 1980, XV, 407-408.

52 Mehdi Bazergân, *Kur’an’ın Nüzul Süreci*, çev. Yasin Demirkıran, Fecr Yay., Ankara 1998, s. 154. (Ayrıca bkz. s. 35.)

53 A.g.e., s. 41.

eylem olduğunu ifade eder. “İnne” ile anlamın sağlamlaştırılmış/tekit edilmiş olması, “haber”in/bilgilendirmenin içeriğine gösterilen özeni anlatır⁵⁴.

Ayette “melekler” kelimesi “el/elif-lâm” ile belirli kılınp “el-Melâike” şeklinde gelmemiştir. Bu sözcük Yüce Allah’a bağlanarak bir isim tamlaması (O’nun Melekleri) şeklinde gelmiştir. Bununla Meleklerin yüce konumları ve değerlerinin büyüklüğü anlatılmak istenmiştir. Böylece buldukları yüksek konumları sebebiyle onlardan ancak yüksek fiillerin meydana geleceği ifade edilmektedir.

Öte yandan Kutsal Kitabımız peygamberlerden söz ederken veya onlara hitap ederken çoğunlukla onların adlarını zikreder. Burada ise Kur’an-ı Kerim Peygamberimize adı ile değil “nebî” sıfatı ile hitap etmiştir. Bunu da “elif-lâm/el-belirlilik takısı” ile güçlendirerek yapmıştır. Bunun iki anlamı vardır:

1. Hz. Peygamber’in yüce konumunu ve değerini vurgulamak;
2. Ayetin içerdiği hükmün illetini/sebebini haber vermek.

Ahzâb Sûresi’ne, “sûrenin dahili bütünlüğü”⁵⁵ çerçevesinde baktığımızda Hz. Peygamber’den söz eden ayetlerle 56. ayet arasındaki bütünlüğü görmekteyiz. Dolayısıyla bu ayet, bir yandan Hz. Peygamber’i teselli eden, değerli ve yüce konumunu vurgulayan diğer pasajlarla⁵⁶ irtibatlı iken, öte yandan da Hendek Savaşı öncesi durum⁵⁷, Hendek Savaşı, Benî Kurayza Gazvesi⁵⁸ hakkındaki pasajlarla da bağlantılıdır⁵⁹.

Elmalılı M. Hamdi Yazır, 56. ayetin 43. ayet⁶⁰ ile olan bütünlüğüne⁶¹ ve “Surenin başından beri Peygamber’e olan her “*Yâ Eyyuha ’n-Nebiiyyu / Ey*

54 Mahmûd el-Âlûsî, *Rûhu'l-Meânî*, İdâretu't-Tibaati'l-Munîriyye, Beyrut tarihsiz, XXII, 75.

55 “Kur’an’ın bütünlüğü” konusunda bkz. Halis Albayrak, *Kur’an’ın Bütünlüğü Üzerine*, Şûle Yay., İstanbul 1999, 4. baskı.

56 28-35; 36-48; 50-52; 53-55; 56-59. ayetler.

57 1-8. ayetler. Bu durumun tasviri için bkz.: “Uhud ile Hendek Savaşı Arasında Müşriklerle İlişkilerde Birtakım Gelişmeler”; (İbrahim Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, Ankara 2001, s. 149- 153).

58 9-27. ayetler. Bu durumun tasviri için bkz.: “Hendek savaşı (5/627)”; (İbrahim Sarıçam, *a.g.e.*, s. 154-160).

59 Krş. el-Âlûsî, *a.g.e.*, XXII, 75; Mevdûdî, *Teshîmu'l-Kur’an*, İnsan Yay., İstanbul 1987, IV, 335-346; Süleyman Ateş, *Yüce Kur’an’ın Çağdaş Tefsiri*, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul 1990, VII, 177, 196, 199, 210-215.

60 “*Sizleri karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için Allah ve melekleri üzerinize salât gönderiyorlar: O size karşı pek rahim'dir.*”

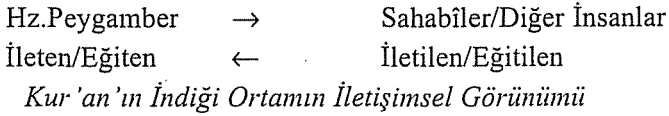
o Peygamber!” nidasını, müminlere bir “*Yâ Eyyuhe'l-lezîne Âmenû /Ey o bütün iman edenler!*” nidasının” izlediğine dikkat çeker. Bu şekilde bu sûrede birbiri ardı sıra ilkinden beş ve ikincisinden altı nida gelmiştir⁶². Ona göre bunun anlamı “müminlere inen feyz-i ilâhî”yi somut bir şekilde ortaya koymasındır⁶³.

El-Bikâî ise, Sûrenin anılan içeriğini “bilgilendirme” olarak niteler. Onun yorumuna göre bundan murat Hz. Peygamber’in modellenmesini hedef göstermektedir.⁶⁴

Öte yandan bu âyete, “âyetin dahilî bütünlüğü” çerçevesinde baktığımızda “salât” ve “selâm” kavramları arasındaki bütünlüğü görürüz. Yukarıda her iki kavramla ilgili zikredilen açıklamaların hülasası ve el-Bikâî’nin yorumu da buna işaret eder.

Buna göre “salât” ve “selâm” kavramları arasındaki bütünlük, Hz. Peygamber’in yüce mevkiini ve ona bağlılığın yönünü ortaya koymaktadır.

Bu ayet indikten sonra, nüzul ortamı içinde Kur’an-insan bir diğer ifadeyle İleten/Eğiten Hz. Peygamber ile İletilen/Eğitilen Sahabîler arasındaki iletişim/eğitim süreci başlamıştır. Bu süreci şu şekilde gösterebiliriz:

Bu süreci bilmek bize Kur’an-ı Kerim’i anlamada farklı bir boyut kazandırır. Bu sayede nüzul asrı ve sonrasında yaşayan insanların Kur’an’ı anlama ve yorumlama birikimlerini ve sonuçlarını da öğrenmek mümkün olur⁶⁵.

Fahreddin Râzî bu ayeti şöyle yorumlamıştır: “Yani, “Siz O’nu zikretmeseniz dahi, O, size merhamet eder, acır” demektir. Böylece müminleri zikre ve tesbihe teşvik için kendisinin “salât”ından, yani “rahmet”inden bahsetmiştir.” (*Tefsir-i Kebîr*, (çev. S. Yıldırım, L. Cebeci, S. Kılıç, S. Doğru), Akçağ Yay., Ankara 1994, XVIII, 270.)

61 *Hak Dini Kur’an Dili*, VI, 3923. Bu konuda Fahreddin Râzî’nin yorumu için bkz. a.g.e., XVIII, 290. Ayrıca bkz. Süleyman Ateş, a.g.e., s. 196, 199.

62 A.g.e., VI, 3912.

63 A.g.e., VI, 3923.

64 A.g.e., XV, 406.

65 Bu konuda somut bir örnek için bkz. Ahmet Nedim Serinsu, *Sa’lebe Kıssası-Esbâb-ı Nüzul’e Yeni Bir Yaklaşım*, Şüle Yay., İstanbul 1995.

Dolayısıyla Ahzâb Sûresinin 56. ayetini anlamaya çalışan İnsan/Sahabî, Kur'an ile arasında bağ kuran anlama eylemini harekete geçirmiştir. Anlama fiili insana, ayeti doğrudan doğruya kavrama imkânı verir. Böylece Sahabîler bu ayetin Hz. Peygamber'in yüce konumunu anlatan değer yapısını kavramışlardır. Ancak buradaki kavrama ve bilme, Kur'an'ın bu ibarelerle gerçekleştirmek istediğini bir de ileten/eğiten Hz. Peygamber'e sormayı gerekli kılmıştır.

İşte bu bağlamda nüzul ortamına baktığımızda Sahabîler, Hz. Peygamber'e şunu sormuşlardır:

- "Ey Allah'ın Elçisi, sana selâm vermeyi öğrenmiştik, fakat sana nasıl salât getireceğimizi bilemiyoruz!"

Bunun üzerine Hz. Peygamber:

- "Şöyle söyleyiniz..."

diyerek namazda okunan Salavât Dualarını⁶⁶ belletmiştir⁶⁷.

Böylece bu noktada "algı, düşünme, anlama"dan oluşan bilgi fiillerinden bir diğeri olan "açıklama" fiili doğal olarak ileten-iletilen iletişimde/eğitiminde devreye girmiş olmaktadır⁶⁸.

Bu olgusal bir duruma işaret eder. Herhangi bir ayetin içeriğini anlamak isteyen Sahabîlerin Hz. Peygamber'e, ayeti açıklama/beyân yönünde sorular sormaları bir gerçekliktir. Anılan ayet dolayısıyla bu olgusal durum bir kere daha ortaya çıkmıştır. Sahabîler anlamadıkları salât kelimesinin hangi anlama geldiğini sormuşlar, o da cevaplamıştır. Burada dikkat edilmesi gereken husus, salât etme eyleminin niteliğinin bir soru üzerine açıklanmış olmasıdır.

Halbuki Tahiyât Duası'nda bir başka olgusal durum söz konusudur. Orada Hz. Peygamber'in dinde bir emri buyurması, bildirmesi gerçekliği tecelli etmiştir. O, doğrudan bir talimde bulunmuş ve Teşehhüd'de okunması gereken duayı tanımlamıştır⁶⁹. Kur'an'ın indiği nüzûl ortamına ait bu

66 Kültürümüzde bu dualara Salavât Duaları denildiği gibi "Salli-Barik Duaları" da denilir.

67 Buhârî, *Kitâbu'l-Tefsîr*, Sûre: 33; Tirmizî, *Kitâbu'l-Tefsîr*, Sûre: 33; Neseî, *Kitâbu's-Salât*, Bab: 49, Hadis no: 1285.. Ayrıca bkz. et-Taberî, *Câmiu'l-Beyân fi Te'vili Âyi'l-Kur'an*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1992, X, 329-330.

68 Krş. Takiyettin Mengüşoğlu, *Felsefeye Giriş*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1983, 3. baskı, s. 73-74.

69 Buhârî, 10/Kitâbu'l-Ezân, Bab: 148; Muslim, 4/Kitâbu's-Salât, Hadis No: 55; İbn Mâce,

durumu resmeden meşhur haberde Abdullah İbn Mes'ûd şöyle söylemiştir:

“Sizden biriniz Kur'an'dan bir sûre öğrenmeye nasıl çabalarsa, Sahâbîler de Tahiyât Duasını öğrenmeye öyle çabalarlardı.”⁷⁰

O halde ilkinde eğiten-eğitilen ilişkisi çerçevesinde salât eyleminin niteliğiyle ilgili bir tanımlama söz konusudur. Bu durumu bir örnekle daha anlaşılır kılmak mümkündür. Yüksek mevki sahibi bir kimseye, ona hitap şeklinin nasıl olması gerektiği hakkında bir soru sorulduğunu varsayalım. Bu durumda, makam sahibi olan kişi, Türkçe'deki uygun hitap kalıplarından hale uygun düşenleri zikredecektir.

Burada ilişkinin saygı ve sevgi içerisinde sürdürülmesine bir tanımlama getirme söz konusudur. Hitapta bir sınırlama veya yasama amacı yoktur.

İkincisinde ise Teşehhüd eyleminin belirlenmesi vardır. Herhangi bir sebep olmadan Hz. Peygamber doğrudan teşrîde bulunmuş ve namazdaki oturuş (Teşehhüd) eyleminin Tahiyât Duası okunarak gerçekleştirileceğini belirlemiştir.

Ahzâb Sûresi'nin bu ayetinin “fıkıh” yönüne yani “hayata ilişkin boyutu”⁷¹ dair âlimlerin ortak görüşü ise şudur:

“Bu ayet gösterir ki Hz. Peygamber'e salavât getirmek farzdır.”⁷²

Hanefî âlimleri farz hükmünü “ömründe bir kere olsun” şeklinde belirlemişlerdir. Yani bir kimse ömründe bir defa salât ve selâm getirmekle bu farzı yerine getirmiş olur. Bu yoruma göre ayetin getirdiği yükümlülük/farziyyet süreklilik/taarruz içermez. Yine onlara göre bir mecliste Peygamberimizin ismi bir çok defa geçtiğinde, bir kere salât ve selâm getirmek

Kitâbu's-Salât, Bab: 24, Hadis No: 899; Tirmizî, 5/Kitâbu's-Salât, Bab: 215, Hadis No: 289; Ebû Dâvûd, 5/Kitâbu's-Salât, I, 221 (1952 Mısır baskısı); Neşei, 5/Kitâbu's-Salât, Bab: Teşehhüd, Cüz: 2, s. 189, (1964 Mısır baskısı). (Buhârî, *el-Edebu'l-Mufred*, II, 368'den naklen.) Bu konuda ayrıca bkz. et-Tahâvî, *Şerhu Meâni'l-Âsâr*, (Tah. Muhammed Seyyid Câdulhak), Matbaatu'l-Envârî'l-Muhammediyye, Kahire 1968, I, 361-366 (“Bâbu't-Teşehhud fi's-Salâti, Keyfe Huve?”); İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-Bârî*, (Tah. Muhammed Fuad Abdalbâkî-Muhibbuddîn el-Hatib), Dâru'l-İftâ Neşriyatı, Riyad tarihsiz, XI, 139; Zafer Ahmed, a.g.e., III, 126.

70 Buhârî, *el-Edebu'l-Mufred*, II, 367-368.

71 Fıkıhın “insanın amel cihetiyle lehine ve aleyhine olan şer'i hükümleri bir meleke halinde bilmesi” olarak belirlenmiş terim anlamından hareketle ifade edilmiştir.

72 Konunun ayrıntıları için fıkıh kitaplarının “Kitâbu's-Salât”ında ilgili yere bakılmalıdır. Zafer Ahmed el-Osmânî'nin *İ'lâu's-Sunen* (İdâretu'l-Kur'an ve'l Ulûmi'l-İslâmiyye, Karaçi tarihsiz, *Kitâbu's-Salât*, III, 124 vd.) isimli eseri bu konuda söylenenleri ve yapılan tartışmaları veriş üslûbu sebebiyle önemli bir kaynaktır.

yeterlidir; tekrar edilmesi övgüye değer bir eylemdir/“müstehab”dır⁷³.

Fakihlerin ayetten ve sonrasında Hz. Peygamber-Sahabe iletişimine ait rivâyetlerden anladıklarını iki grupta toplamak mümkündür. Her iki durum, “anlamanın” gittiği yönleri göstermesi bakımından önemlidir.

Bir kısım fakihler (örneğin İmam Şâfiî) namazda Tahiyyat Duası'nın ardından Salli-Barik Duaları'nın okunmasının vâcib olduğunu söylemişlerdir.

Diğer bir kısım fakihler ise (örneğin İmam Ebû Hanîfe) ayetin vücut ifade etmediği, sadece mendûb olduğu görüşünü benimsemişlerdir.

Bu anlamaların doğurduğu tartışmaları fıkıh eserlerinde ayrıntıları ile bulmak mümkündür. Burada Hanefiler'in hangi anlama/yorum sebebiyle yukarıdaki görüşe sahip olduklarını zikretmek gerekiyor:

1. Hz. Peygamber'in Salavât Dualarını talim buyurmadaki üslûbu, Tahiyyat Duası'nın ardından okunmasının istenen ve övgüye değer bir eylem/müekket sünnet olduğunun delilidir. Bu sebeple terki hoş karşılanmaz/mekruh'tur. Namazda okunmaması namazı bozmaz⁷⁴.

2. Tahiyât Duası'ndaki “selâm” kalıbı, salât etmeyi de içerir. Bu sebeple Salli ve Barik Duaları'nın okunması vâcib olmaz. Namaz kılan kimse Teşehhüd'de “*es-Selâmu aleyke Eyyuha'n-Nebiyu.../Ey Peygamber Allah'ın selâmu senin üzerine olsun...*” dediğinde selâm ile birlikte salât'ı da zikretmiş sayılır⁷⁵.

3. ez-Zemahşerî'nin naklettiğine göre büyük tabîî bilgini İbrahim en-Nehâî (96) şöyle söylemiştir:

“Sahabiler Teşehhüd'de ‘*es-Selâmu aleyke eyyuha'n-nebiyyu...*’ ibaresini okumakla yetinirlerdi.”⁷⁶

Zafer Ahmed (1394/1974) ise Kadı İyâz'ın (544/1149) bir yorumunu naklederek yukarıdaki görüşleri destekler. Kadı İyâz'ın yorumu şöyledir:

“Sahabilerin salavât hakkındaki tutumu, bu eylemin niteliği ile ilgiliydi. Onlar, salavât'ın vâcib olduğu hakkında bir görüş beyan etmemişlerdir. Çünkü bu terim onlardan sonra kullanılmaya başlanmıştır.”⁷⁷

73 *el-Fetâvâ'l-Hindîyye*, Bulak 1310/1892, I, 128-129; Zafer Ahmed, a.g.e., III, 128-129.

74 Zafer Ahmed, a.g.e., III, 124.

75 Zafer Ahmed, a.g.e., III, 128-129.

76 *El-Keşşâf an Hakâiki Gavâmidi't-Tenzil*, Dâru'l-Kitabi'l-Arabî, Beyrut tarihsiz, III, 273.

77 *eş-Şijâ bî Ta'rîfi Hukûki'l-Mustefâ*, İstanbul 1293, II, 107-109. (Nakleden Zafer Ahmed, a.g.e., a.y.)

4. İ'lâu's-Sunen'de nakledildiğine göre Hz.Peygamber Tahiyyat duasını taliminin ardından şöyle söylemiştir:

“Eğer bunu okursan veya güzelce edâ edersen namazını tamamlamış olursun. Bunun ardından istersen kalkar gidersin, istersen oturur kalırsın.”

* Hanefiler bu hadisi Teşehhüd'de Salât'ın vâcib olmadığına delili olarak anlamışlardır. Onlar, burada bir hususa özellikle dikkat çekerler; Salavât'ın Teşehhüd'de vâcib olmadığını söylemek, salavât getirmeyi gereksiz bir ibadet kılmaz. Aksine Yaratan/Yaratılmış ilişkisi çerçevesinde Yüce Allah'a yakınlaşmak için salavât getirmek, en güzel ibadetlerdendir.

Buna göre Hanefilerin yaklaşımının temeli, 'Yüce Allah'ın vâcib kılmadığı bir eylemin vücûbunu iddia etmekten kaçınmak'tır⁷⁸.

Netice itibariyle bu ayet bir bilgi, bir de emir içermektedir.

- “BİLGİ”

Hız.Peygamber'in mele-i alâ'daki mevkiidir. Cenâb-ı Hakk'ın salâtı, meleklerin salâtı onun faziletine, Rabbinin indindeki yüce makamına delâlet etmektedir. Yüce Allah, rahmet ve in'âmiyle (lütuf); melekleri istiğfârları ve hizmetleriyle Peygamber'e daima tekrîm (yüceltme, ululama) etmektedirler.

- “EMİR”

Salât ve selâm getirmekle müminleri yükümlü tutmaktadır.

Çeşitli salât ve selâmlar ile onun üzerine Cenâb-ı Hakk'ın salavât, rahmet ve berekâtını niyaz etmeyi ve selâm vererek tekrîm etmeyi ve onu modelleyerek önder kişiliğine teslim olmayı⁷⁹ buyurmaktadır.

V. SALÂT VE SELÂM'I GÜNCEL DEĞER OLARAK HAYATA KATMAK

Salât ve selâm sözcüklerine ve düşündürdüğü şeylere bakarak güncel değerler üretip hayata katmak konusuna gelince:

- Bu ibadet farklı bir özelliğe sahiptir. Çünkü Cenâb-ı Hakk bu ayet ile Peygamberine salât etti. Sonra da meleklerine ona salavât getirmelerini emretti. Bilâhare müminlere salavât getirmeleri emrini verdi. O halde, “Yüce Tanrı'nın ve meleklerin yaptığı bir fiili biz nasıl hayata katarız?”, sorusuna cevap vermek gerekir.

78 Zafer Ahmed, a.g.e., III, 133.

79 Krş. El-Bikâî, a.g.e., XV, 406.

Hız. Peygamber şöyle buyurmuştur:

*"Bana bir salât okuyana Allah on salât eder."*⁸⁰

- Salavât getirmek Peygamberimize olan şükran borcumuzu ifâ etmek demektir. Çünkü o, müminler için, hatta bütün insanlar için büyük iyilikler yapmıştır. Üzerimizdeki haklarına bir nevi teşekkürle mukabele etme ve onu yüceltme, sevgi ve bağlılığımızı dillendirme imkânıdır. Bu ise Cenâb-ı Hakk'ın bir lütfüdür.

- Salavât getiren kişi bir çok manevî hazlara gark olur, lezzetler duyar. Bu ise anlatılmaz, ancak bireyin kişisel tecrübesi ile elde edilir.

Salavât getirmekten kaçınanlar ise "cimri"⁸¹ olarak tanımlanmıştır. Bir hadis-i şerifte şöyle buyurulmuştur:

*"Burnu sürtülsün o adamın ki yanında ben zikrolunmuşumdur da bana salavât getirmemiştir."*⁸²

- İnanan insanın günlük dualarının olması gerekir. Kutsal Kitabımız ve Hz. Peygamber müminleri buna teşvik etmektedir. Hayatın bu hızlı akışı içerisinde insanın özüne yabancılaşmasını, kendisini unutmamasını ve fitrâtından soyutlanmasını önlemede dua temel araçtır.

Sürekli dua/zikir yoluyla insanın derin dinî düşünce ve inançlara uzanması umulur. Bu tavır da insana din-dünya bütünlüğünü yakalama fırsatı verir.

O halde zikir nedir?

Zikir, din ve dünyayı idrak etmeye gayret göstermektir. Devamlı uyanık olmak, bütün insanî yapıp-etmelerine vahiy ışığında yön vermektir. Ama asla sadece dil ile söylenen, okunan, fakat ruhun ürpermediği, kalbin hissetmediği ve bütün beden katılmadığı bir eylem değildir, olmamalıdır. İşte salât ve selâm getirme bir zikir türü olarak bize bu anlamları ilham ederse bir mânâsı olur.

- Salât ve selâm Peygamber sevgisini artırır. Peygamber sevgisini tadan insan, insanlara ve bütün varlıklara sevgi ile yönelir. Yani Peygamber sevgisi bireye, "insan"ı ve "her varolan"ı sevmeyi, sevebilmeyi öğretir. Öyle ki bu sevgi insanın, insanlığın mutluluğu için kalbini çarptıran, onu canlandıran bir atılım yapmasına imkân veren bir umut kapısıdır. Çünkü bu bilin-

80 Ebû Dâvûd, Vitir: 26; Tirmizî, Kitâbu's-Salât, 352; en-Nesâî, Kitâbu Ezân, 37.

81 Tirmizî, Da'avât, 100; İmam Ahmed, I, 201.

82 Tirmizî, a.y.; İmam Ahmed, II, 254.

ce erişen mümin için sevme eylemi, sevilme olarak algılanmaz. Yani o mümin, nasıl sevilbileceğini, nasıl sevimli olabileceğini değil, nasıl sevebileceğini gaye edinmiştir. Yüce Peygamber'in şu ilkesini hayata aktarmaya çalışır:

• *“Sizden hiçbiriniz iman etmedikçe Cennete giremeyeceksiniz. Sizler, birbirinizi sevmedikçe iman etmiş sayılmayacaksınız.”*⁸³

- Salât ve selâm bize “örnek insan”ı gösterir. Ona salât ve selâm getirmek kelimelere hayat vermek demektir. Kelimeler ise bilgi ile hayat bulur. Bilgi de okumak ile elde edilebilir. O halde insan, modellediği insanı/Peygamberini tanımak için okumalıdır. Okudukça sevgisi artacaktır. Çünkü “insanın varoluşu bilgi iledir” ve “*sevgi=bilgi+çaba*”dır.

Sevgiye erişmek isteyen kişinin kendini bilinçli olarak eğitmesi gerekir. Bu bilgilenme ve gayretler bize, o örnek insanın kişiliğinde dünya hayatında “önemli insan” olmaya değil, aksine “değerli insan” olma gayesine yönelmemiz hedefini gösterecektir.

Böylece inanan insan “bilgi ve bunun hayata aktarılması yöntemi” olarak salât ve selâma bakacak, Hz. Peygamber'in şahsında nitelikli öğretim eğitimin insanî bir yöntemini uygulamış olacaktır. Bunun yararı, insanın bildiklerini yaşayarak örnek kişilik olmaya çabalamadıkça ne fert plânında ne âile plânında ve ne de toplum olarak huzuru ve mutluluğu arzuladığı biçimde gerçekleştiremeyeceğini idrak etmesi olacaktır. İnsan bu tespiti yaptığı anda dünya-âhiret mutluluğunun sırrını da yakalamış demektir.

O halde Hz. Peygamber'i anmak, insan için hayatla hesaplaşmanın bir parçası olmalıdır. Ta ki hayat, dayatılmış bir takım mecburiyetlerle yaşanan bir hayat olmasın!

Çağımızdaki hızlı yaşam akışında Hz. Peygamber'i anarak onu modellemek, gerçekten yaşamış olmak için bir fırsat olsun!

Peygamberimizi sevmek ve model almak bilinci, hayatı anlamlandırılmaya dair bütün anahtar kavramların “anlama” ve “idrak etme” ile yaşama katılmasına aracı olsun!...

83 Buhârî, *el-Edebu'l-Mufred*, II, 276, Hadis No: 260; Muslim, İmân, 22; Ebû Dâvûd, Edeb, 131.